

Phyllis Blumberg, Developing Learner-Centered Teaching: A Practical Guide for Faculty.

San Francisco: Jossey-Bass, 2008, 314 p.

Iako u suvremenim svjetskim i europskim reformskim trendovima u obrazovanju konstruktivistička paradigma poučavanja usmjerenog na učenika zauzima središnje mjesto, implementacija suvremenih, fleksibilnih didaktičkih strategija na visokoškolskim institucijama ponešto zaostaje u odnosu na osnovnoškolsku i srednjoškolsku razinu. Tradicionalna visokoškolska nastava uglavnom je usmjerena na nastavnika i ona kao takva još uvijek predstavlja stvarnost na našim sveučilištima. Osnovni je njezin smisao prenošenje znanja onima koji ga nemaju. Student je pasivan primatelj znanja, a težište je na nastavniku i njegovoj aktivnosti, točnije njegovoj usmjerenosti na gradivo, sadržaj koji treba prenijeti, koje je u pravilu na visokoškolskoj razini vrlo opsežno i složeno.

Kako, međutim, prebaciti težište s nastavnika na studenta, poboljšavajući na taj način kvalitetu nastave, učinkovitost učenja i poučavanja i kvalitetu znanja studenata, osnovno je pitanje na koje ova knjiga pokušava odgovoriti. Njezina autorica, Phyllis Blumberg, profesorica na Sveučilištu u Philadelphiji, SAD, i ravnateljica Centra za poučavanje i učenje (Teaching and Learning Center) aktivnim se učenjem, poučavanjem usmjerenim na studenta, problemskim učenjem i evaluacijom visokoškolskih programa bavi dulje od dvadeset i pet godina. Ova je knjiga plod njezinih dugogodišnjih nastojanja za poboljšanje studentskog učenja i brojnih aktivnosti na spomenutom području (konferencija, radionica i gostovanja na sveučilištima diljem SAD-a i Kanade).

Zahtjev za transformiranje visokoškolske nastave tako da se u njezino središte pozicionira na studenta možemo smjestiti u kontekst europskoga bolonjskog procesa, iako se tom pitanju na našim prostorima dosad posvećivalo premalo pozornosti na račun formalno-strukturnih, organizacijskih pitanja. Upravo je zato daljnje razmatranje ove pedagoško-didaktičke sastavnice bolonjskog proce-

sa nužan i logičan daljnji razvojni smjer, jer će se postupno, kako implementacija reforme bude dalje tekla, fokus početi premještati sa strukturnih, programskih pitanja na ona koja vode preispitivanju postojećih pristupa poučavanju. Upravo tu možemo prepoznati vrijednost ove knjige, dakle u nastojanju da se studenta učini odgovornijim za vlastito učenje, razvijajući samosvijest o vlastitim sposobnostima i načinima stjecanja znanja te izgrađujući sposobnost korištenja znanja u rješavanju stvarnih problema kao i kompetenciju cjeloživotnog učenja. Uz mobilnost studenata i nastavnog osoblja to je jedan od glavnih zahtjeva pri stvaranju europskog prostora visokog obrazovanja, a u kontekstu društva znanja i sve većih izazova globalizacije.

U jedanaest poglavlja autorica sustavno i osobito pomno posvećena detaljima pruža jasan i jezgrovit plan za premještanje usredotočenosti visokoškolske nastave s nastavnika na studenta. Knjiga je svojevrsan praktični vodič za postupnu preobrazbu poučavanja na sveučilišnoj razini. Ona nas brojnim objašnjenjima, smjernicama, primjerima implementacija, radnih listova za evaluaciju i samo-evaluaciju te studija slučaja vodi postupno, korak po korak, k studiranju usmjerenom na studenta.

U kreiranju praktičnih rješenja poučavanja u središtu kojega je student autorica se oslanja na rad Maryeleen Weimer koja je u svojoj knjizi *Learner-centered teaching: five key changes to practice* (2002) postavila pet dimenzija poučavanja usmjerenog na učenika. To su *funkcija sadržaja, uloga nastavnika, odgovornost za učenje, svrha i procesi vrednovanja te ravnoteža moći*. Preuzevši, dakle, tih pet apstraktnih dimenzija, Phyllis Blumberg ih produbljuje i oblikuje kroz specifične, konkretne komponente nudeći pragmatična rješenja za njihovu implementaciju. Nadalje, autorica je organizirala te dimenzije i pripadne komponente u zasebne odjeljke, tzv. rubrike, koje predstavljaju matricu ili osnovu za samoevaluaciju i evaluaciju, navodeći važne ka-

rakteristike te standarde i kriterije korištene prilikom identifikacije tih dimenzija. Svako poglavlje završava radnim listom, dajući ovoj knjizi karakter radne bilježnice, koja osim stjecanja znanja, čitatelju pruža mogućnost i za uvježbavanje i evaluaciju naučenog, čineći je tako jedinstvenim, praktičnim vodičem za samoučenje.

Knjiga se sastoji od tri temeljna dijela. Prvi dio knjige, pod nazivom *Transformiranje poučavanja u oblik usmjeren na studenta* obuhvaća tri poglavlja. U prvom autorica u kontekstu poboljšanja kvalitete poučavanja i studentskog učenja uvodi koncept poučavanja usmjerenog na studenta putem studije slučaja kolegija koji je nastavnik transformirao iz oblika usmjerenog na nastavnika u oblik usmjeren na studenta. Za navedeni primjer dan je tablični prikaz razlika među pristupima poučavanju, čineći tako usporedbu preglednijom i time jasnijom. Autorica navodi razloge neučinkovitosti pristupa usmjerenog na nastavnika kao i moguće razloge opiranja pristupima usmjerenim na studenta. Osim što upozorava na brojne prednosti korištenja novog pristupa, knjiga potkrepljuje autoričina stajališta pregledom literature (rezultata istraživanja iz područja psihologije i znanosti o odgoju) koja govori u prilog korištenju tog pristupa. Nadalje, to poglavlje uvodi pet dimenzija poučavanja usmjerenog na studenta, tumačeći ih kao aspekte nastavne prakse koji se moraju promijeniti kako bi se postiglo poučavanje usmjereno na studenta. Autorica objašnjava ideju postupnosti prilikom implementacije promjena, koja se najjasnije očituje u samoj strukturi rubrika, koja je detaljnije objašnjena u sljedećem poglavlju.

Drugo je poglavlje posvećeno razumijevanju rubrika, dajući detaljan uvid u sam njihov oblik i strukturu. Za svaku od pet dimenzija kreirana je zasebna rubrika, koja za svaku od komponenata pojedine dimenzije (svaka dimenzija sadržava u prosjeku od četiri do sedam komponenata) navodi obrazac ponašanja nastavnika u četiri stupnja: od primjene pristupa usmjerenog na nastavnika, niže razine prijelaza na pristup usmjeren na studenta, više razine prijelaza na pristup usmjeren na studenta do pristupa koji je potpuno usmjeren na studenta. Drugim riječima, rubrike za svaki element svake od pet dimenzija poučavanja usmjerenog na studenta daju četiri obrasca ponašanja koja su zapravo četi-

ri stupnja transformacije na kontinuumu od poučavanja usmjerenog na nastavnika do poučavanja usmjerenog na studenta. U poglavlju su dane upute kako s pomoću rubrika odrediti koliko je pojedini kolegij (ne)usmjeren na studenta.

Treće poglavlje navodi dva glavna aspekta uporabe rubrika – kao svojevrsan alat za transformaciju vlastitog načina poučavanja u okviru pojedinih kolegija, tj. kao sredstvo samoevaluacije, ili kao sredstvo unutar formalne evaluacije obrazovnih programa ili načina poučavanja. Ako je namjera korištenja rubrika samoevaluacija s ciljem transformacije, čitatelju će koristiti pismena forma „*planning for transformation exercise*”. Ona zapravo pruža organiziran način razmišljanja u smjeru transformacije vlastitog poučavanja u sklopu pojedinih kolegija. Drugim riječima, spomenuti je obrazac svojevrsan plan transformacije. I kada je riječ o formalnoj evaluaciji obrazovnih programa ili poučavanja, Blumberg nudi pisanu formu, koja predstavlja način utvrđivanja usmjerenosti pojedinog programa ili načina poučavanja na studenta.

Drugi dio knjige pod nazivom *Pet dimenzija poučavanja usmjerenog na studenta* proteže se od petog do osmog poglavlja koja obrađuju po jednu od pet dimenzija poučavanja usmjerenog na studenta. To su funkcija sadržaja, uloga nastavnika, odgovornost za učenje, svrha i procesi procjenjivanja te ravnoteža moći. Obrada tih dimenzija omogućuje čitatelju njihovo dublje i potpunije razumijevanje. Usto se navode primjeri iz prakse za svaku od komponenata pojedine dimenzije koji služe kao pomoć u transformaciji čitateljevih strategija poučavanja. Kako bi ilustrirala proces transformacije, autorica se u svih pet poglavlja poziva na primjer jednog kolegija opisanog na početku tog dijela te na kraju svakog od poglavlja daje vlastitu analizu usmjerenosti na studenta za taj kolegij, naravno prema elementima pripadne dimenzije. Na kraju svakog poglavlja autorica daje i plan transformacije za pojedine komponente dimenzija za koje je prethodnom analizom utvrđena niska razina usmjerenosti na studenta prema obrascu „*planning for transformation exercise*“ i radnom listu. Oni pomažu čitatelju utvrditi gdje je njegov kolegij na kontinuumu pripadne dimenzije, kako bi mu se olakšao početak transformacije vlastitog načina poučavanja u oblik

usmjereniji na studenta. Jasno, koncizno, pregledno, prema načelu „korak po korak”, slijedeći jednak obrazac, Blumberg u tih pet poglavlja detaljno razrađuje svaku dimenziju poučavanja usmjerenog na studenta i njihove pripadne komponente.

Dimenziji *funkcija sadržaja* autorica pripisuje četiri komponente: 1. različita uporaba sadržaja, 2. razina do koje studenti sudjeluju u sadržaju, 3. uporaba organizacijskih shema i 4. uporaba sadržaja kako bi se olakšalo buduće učenje. Za svaku od tih komponenata navedeni su obrasci ponašanja na četiri stupnja transformacije na kontinuumu od poučavanja usmjerenog na nastavnika do poučavanja usmjerenog na studenta. Ishod transformacije izgleda ovako: osim što studentima pomaže u stvaranju baze znanja, nastavnik im omogućuje da shvate zašto moraju naučiti određeni sadržaj, usvoje metode učenja i načine razmišljanja specifične dotičnoj disciplini i da se nauče koristiti stečenim za rješavanje problema iz prakse. Osim toga, nastavnik potiče studente da vlastitom glavom razmišljaju o sadržaju transformirajući ga i stvarajući vlastito značenje. Nadalje, koristi organizacijske sheme kako bi potpomogao studentsko učenje te oblikuje i organizira sadržaj na način koji omogućuje studentu samostalno učenje dodatnog sadržaja iz tog područja.

Uloga nastavnika je dimenzija usmjerena na način poučavanja i Blumberg joj pripisuje šest komponenata. To su: 1. kreiranje ozračja za učenje (a) organizacijom i (b) korištenjem materijala koji je prikladan za različite stilove učenja, 2. usklađenost općih ciljeva kolegija, metoda učenja i poučavanja te metoda evaluacije, 3. usklađenost metoda učenja i poučavanja s ciljevima učenja, 4. aktivnosti koje uključuju interakciju između studenata, nastavnika i sadržaja, 5. artikulacija ciljeva kolegija koji zadovoljavaju kriterije pod nazivom **SMART** (Specific – specifičan, konkretan; Measurable – mjerljiv; Attainable – ostvarljiv; Relevant – relevantan i Time oriented – dan je vremenski okvir u kojem se cilj mora ostvariti) i 6. motivacija studenata (intrinzična nasuprot ekstrinzičnoj). Kao i u prethodnom poglavlju, i za ovu dimenziju dani su obrasci ponašanja nastavnika za svaku od pripadnih komponenata, na kontinuumu od poučavanja usmjerenog na nastavnika do poučavanja usmjerenog na studenta, a ishod transformacije trebao bi izgledati ovako:

nastavnik kreira ozračje za učenje organizacijom i korištenjem materijala pogodnog za različite stilove učenja, usklađuje opće ciljeve kolegija, metode učenja i poučavanja s metodama evaluacije, redovito primjenjuje aktivnosti koje potiču njegovu interakciju sa studentima, studentsku međusobnu interakciju i njihovu interakciju s materijalom, artikulira ciljeve prema kriterijima SMART-a te motivira i inspirira studente da preuzmu odgovornost za vlastito učenje (potiče intrinzičnu motivaciju).

Dimenzija *Odgovornost za učenje* obrađena je u šestom poglavlju i sadržava sljedeće komponente: 1. odgovornost za učenje, 2. učiti kako učiti, 3. samostalno, cjeloživotno učenje, 4. studentska samoevaluacija učenja, 5. studentska samoevaluacija vlastitih snaga i slabosti i 6. informacijska pismenost. Riječ je o kompetencijama koje bi studenti trebali steći nastavnikovom primjenom predloženih koraka transformacije poučavanja u oblik usmjeren na studenta.

U poglavlju u kojem se obrađuje dimenzija *Svrha i procesi procjenjivanja* Blumberg ističe svoj namjerni odmak od pojma *evaluacija*, koji je originalna Weimerina dimenzija. To čini zbog toga što pojam *procjenjivanja* adekvatnije karakterizira otvoren, dvosmjernan proces usmjeren na učenje, za razliku od evaluacije koja, prema autorici, podrazumijeva prosudbu bez pružanja povratne informacije. Ova dimenzija sadržava sedam komponenata: 1. procjenjivanje unutar nastavnog procesa, 2. formativno procjenjivanje (davanje povratne informacije s ciljem poboljšanja učenja), 3. samoevaluaciju i studentsku međusobnu evaluaciju, 4. demonstraciju znanja i učenje na vlastitim pogreškama, 5. opravdavanje točnosti odgovora, 6. vremenski okvir za povratnu informaciju i 7. autentično procjenjivanje (zadaci oponašaju realnost, tj. korištenje realnih, životnih situacija prilikom procjenjivanja). Svaka od navedenih komponenata detaljno je objašnjena pripadnim obrascima ponašanja nastavnika za svaki od četiri stupnja, a čijom se primjenom poučavanje postupno transformira u oblik usmjeren na studenta. Prema autoričinim riječima, proces procjenjivanja jest svojevrsan “pogonski kotač” učenja pa stoga transformacija komponenata ove dimenzije izravno utječe na sve ostale dimenzije i pripadne komponente.

Posljednja dimenzija prikazana u ovoj knjizi jest *Ravnoteža moći*, koja implicira nastavnikovo ustupanje studentima dijela kontrole nad kolegijem. To, dakako, ne znači kaos i snižavanje kriterija, već ciljano i promišljeno davanje kontrole studentima nad nekim aspektima nastave, kako bi se povećala njihova odgovornost, a time i motivacija za učenje. Spomenuta dimenzija uključuje šest komponenata i za svaku je od njih, naravno, dan obrazac ponašanja nastavnika na četiri stupnja kontinuuma. Pripadne dimenzije su: 1. odlučivanje o sadržaju kolegija, 2. izražavanje alternativnih perspektiva, 3. odlučivanje o postizanju ocjena, 4. korištenje otvorenih zadataka (koji dopuštaju alternativne putove rješavanja), 5. fleksibilnost pravila, metoda procjenjivanja i poučavanja te vremenskih rokova i 6. prigode za učenje (izostanci se formalno ne sankcioniraju, već se njeguje studentsko shvaćanje da je nazočnost nastavi prigoda za učenje i da je treba iskoristiti).

Iz navedenog opisa značajki dimenzija i pripadnih komponenata lako se da zaključiti da su one složen sustav međusobno ovisnih i isprepletenih elemenata te da mijenjanje jedne od komponenata izaziva lančanu reakciju promjena i u ostalim dimenzijama i komponentama. Stoga Blumberg ističe kako nije potrebno primijeniti sve transformacijske korake odjedanput, već je korisno početi s nekoliko komponenata koje se čine najprihvatljivijim i najjednostavnijim za početak, te promatrati kako se pod njihovim utjecajem transformiraju i ostali aspekti nastave.

Treći dio knjige pod nazivom *Diskusija i zaključak* pokušava dati odgovor na pitanje mogu li svi kolegiji biti usmjereni na studenta. U tom kontekstu navode se obilježja kolegija koja utječu na poželjnu razinu usmjerenosti na studenta, od kojih valja istaknuti sljedeća: karakteristike studenata (motivacija, zrelost, netradicionalni ili stariji studenti), razinu kolegija (odgovarajuća godini studija), broj studenata u grupi, sadržaj kolegija, nastavnikova osobna filozofija poučavanja (implicitna pedago-

gija) i stupanj njegova povjerenja u studente, te na posljetku sveučilišna kultura dane visokoškolske ustanove. Pozivajući se na druge autore (primjerice Polich, 2007; Brownlee, Purdie i Boulton-Lewis, 2001) Blumberg raspravlja o mogućim preprekama transformaciji poučavanja, među koje se ubrajaju studenti, kolege nastavnici, vodstvo institucije i, dakako, kao potencijalno najteža prepreka, sam nastavnik koji želi promjenu, čija su epistemološka uvjerenja „važan prediktor uspjeha održivosti promjena u poučavanju” (Blumberg, 2008, 247) te nudi pragmatične prijedloge za njihovo prevladavanje.

U zaključku autorica nudi svojevrstan rezime bitnih postavki razmatranih u knjizi i rekapitulaciju predloženih koraka transformacije poučavanja. Usprkos činjenici da implementacija opisanih promjena/koraka zahtijeva mnogo vremena i npora, a time je izazov, autorica je uvjerenja kako se taj trud itekako isplati. Prema njezinim riječima, studentsko će učenje postati kvalitetnije i učinkovitije, studenti će steći znanja i kompetencije te biti u mogućnosti primijeniti naučeno u novim situacijama. Osim toga, tu je i nezamjenjiva i jedinstvena nagrada osjećaja većeg zadovoljstva nastavnika vlastitim radom.

Ovaj opsežan, razumljiv i usustavljen proces transformiranja visokoškolske nastave pristupom usmjerenim na studenta koji potpomaže proces konstrukcije značenja, pa tako i učenja, nije vezan uz sadržaj kolegija i stoga je namijenjen cjelokupnoj populaciji visokoškolskih nastavnika, bez obzira na studijska usmjerenja. Knjiga je vrijedan rad koji može koristiti svima koji nastoje približiti vlastito poučavanja studentu, a napose asistentima i znanstvenim novacima koji tek stječu nastavničke kompetencije te su još u procesu kreiranja vlastitog stila poučavanja. Osim toga, knjiga je važan i koristan materijal namijenjen vodstvu visokoškolskih institucija, pružajući svojim rubrikama snažno sredstvo za evaluaciju kvalitete poučavanja i evaluaciju studijskih programa na pripadnoj instituciji.

Iva Čatić